

Simone de Beauvoir

‘Emakume’ kategoria

Epigrafeak¹

1. Datu biografikoak eta testuinguru historikoa
2. Filosofia existentzialisten ideia nagusiak²
3. Zer da emakume izatea? ‘Emakume’ kategoriaren problematizazioa
4. Simone de Beauvoirren ‘bestearen’ filosofia
5. Simone de Beauvoir: moral ‘anbiguo’ baten alde
6. Zahartzaroa Simone de Beauvoirren filosofian
7. Ideia feministen garapena Ilustraziotik XXI. mendera. Simone de Beauvoirren lanaren ekarpen nagusiak

1. Datu biografikoak eta testuinguru historikoa

Simone de Beauvoir Parisko Montparnasse auzoan jaio zen 1908ko urtarrilaren 9an. Familia burges aberats bateko alaba zaharrena izan zen. Burgesiaren kode sozial eta moralaren arabera hezia izan zen, eta hezkuntza katoliko zorrotza izan zuen. Aitonaren inbertsio txar bategatik, dirurik gabe gelditu zen familia, baina ez zioten horregatik burges izateari utzi. Beauvoirrek lasaitua hartzen zuen aitari maiz entzutean: «Zuek, haurtxoak, ez zarete ezkonduko. Ez duzue ezkonzaririk, eta lan egin beharko duzue bizitzeko». Horri esker, ama ezkondu izatetik libratu zen.

1927an, Filosofian lizentziatu zen Sorbona Unibertsitatean; eta 1929an, irakasle izaten hasi zen bertan. Marseillan, Rouenen eta Parisen ere eman zituen klaseak. Garai horretan

ezagutu zuen Jean-Paul Sartre, eta ordutik harreman afektibo eta intelektual estua izan zuten bizitza osoan.

1949an idatzi zuen *Bigarren sexua* lan arrakastatsua, gerora mugimendu feministaren ikurretako bat bilakatu zena eta, egun, xx. mendeko liburu garrantzitsuenetakotzat jotzen dena. Lanak 1970eko hamarkadan hartu zuen indarra, batez ere. Liburua idatzi zuen unean, egileak ez zeukan feminista-tzat bere burua. Saiakera bere buruarentzat emakume izateak zer esan nahi zuen hausnartzeko premia pertsonal batetik sortu zen, baina espero gabeko zabalkundea eduki zuen.

Lehen Mundu Gerrak oso gazte harrapatu zuen, baina ez hala bigarrenak. Bigarren Mundu Gerrak sekulako inpaktua izan zuen berarengan, apolitiko izatetik *garaiko bizitza politiko-kultural-intelektualean* sartzera igaro baitzen, bete-betean. Emakumearen sufragioa, Aljeriako gerra edota Kubako Iraultza bezalako gertaerek errotik eragin zuten bere pentsamenduan. 1956tik aurrera, Aljeriaren independentziaren alde agertu zen, eta Aljeriako herriaren aurka Frantziako Gobernuak egindako ekintzen kontra. Horregatik, eskuin muturreko erakunde batek mehatxu eta atentatu terroristak egin zizkion. 1967an, AEBek Vietnamgo gerran (1964-1975) izandako esku-hartzea epaitzen zuen prozesuan parte hartu zuen.

Beauvoirrek *feminismoan* izan zuen parte-hartze aktiboa 1970ean hasi zen, 62 urte zituela. Asko bidaiatu ostean, emakumearen askapena sozialismoarekin ere ez zuela eskuratu ondorioztatu zuen. 68ko Maiatzeko ikasleen matxinadek eraginda, eta gizartea errotik eraldatzeko beharra zegoela iritzirik, *Emakumeen Askapenerako Mugimendura* gehitu zen. 1973an, *Les Temps Modernes* aldizkarian, *Le sexisme quotidien* (*Eguneroko sexismoa*) izeneko atal berri bat sustatu zuen.

Bilaketa eta barne-lanketa handia izan zuen bere pentsamenduak. Izan ere, katoliko izatetik existentzialismo ateora igaro zen; feminista ez izatetik, feminismora; eta apolitiko izatetik, politiko izatera. Beauvoirren aburuz, idatzi akademiko soilek ez dute gizakia behar beste azaltzen, eta pentsamendura gorpuztasunetik iritsi behar da modu intuitiboan,

bizipenetik eraikitzen ez den pentsamendua espekulazioa baita.

Jarduera publikoan jarraitu zuen heriotzara arte. 1986ko apirilaren 14an hil zen Parisen, neumoniak jota.

2. Filosofia existentzialisten ideia nagusiak

Existentzialismoa xx. mendeko testuinguruari erantzuten dion korronte filosofikoa da, zeinean existentziaren betiko arazoek –oinazeak, heriotzak, askatasunak...– gaurkotasun handia hartzen duten. Giza duintasuna berreskuratzen saiatzen da, norberaren existentzia sortzeko enfasiaren bidez. Gaingiroki, existentzialismoak honako hau adierazten du:

1. Fisikoki eta moralki urratutako Europaren historia (mundu gerrak).
2. Ideal ilustratuen (askatasuna, berdintasuna eta anaitasuna) eta aurrerabidean duten konfiantzaren porrota.
3. Askatasuna galdu duen gizateria bat (totalitarismoak eta sarraski-esparruak) eta antropologia berri bat: gizabanako hautsia, bere oinarrietaraino mugitua, bere esentzia bakarra existentzia absurdo eta heriotzara lotua, herstura saihetsezina eragiten duena. Gizakia proiektua, aukera, askatasuna, finitua da.

Existentzialismoaren jatorriari dagokionez, honako hauek bereiz ditzakegu:

Urruneko jatorria: Agustin Hiponakoa (askatasuna, denbora eta gaizkia azpimarratzen dituena), eta noizbehinkako agerpenak filosofia kristauan: Tomas Akinokoa, Pascal eta Maritain.

Berehalako jatorriak:

- *Friedrich Nietzsche:* bizitzaren errealitate tragikoaren aldarrikapena eta botere-nahimena, gizaki berri, sortzaile eta aske baten pizgarri gisa.
- *Edmund Husserlen fenomenologia:* subjektuaren kontzientzian jarriko du fokua bere fenomenologiarekin. Ez du objektua bera aztertu nahi, baizik eta subjektuak bere

kontzientziatik objektu hori atzemateko modua, bere historia, materia, izaera, psikologia eta biologiaren menpe dagoena neurri handi batean. Heideggerri buruz, «bere dizipulurik onena» dela baieztatuko du.

- *Søren Kierkegaard*:
 - Norbanakoaren esperientzia subjektiboaren errebalorizazioa: «Ez zait heriotza interesatzen, baizik eta nire heriotza».
 - Existenziari lehentasuna, esentziari baino: gizakia bere askatasunaren bidez gauzatzen da. Enfasia bizitzan, arrazoimenaren aurrean, eta baita larritasunaren bizipena ere.
 - Jainkoaren betierekotasunaren aurrean, gizakiak bere existentzia mugatua eta finitua delako kontzientzia hartu behar du.
 - Egiazko existentziak hiru fase zeharkatzen ditu: estetiko (plazeraren bilaketa), etikoa (autobaieztapena eta betebeharra) eta erlijiosoa (gizabanakoaren eta Jainkoaren arteko harreman aparta, bakardade larria, non bere benetako izaera aurkitzen duen).
- *Martin Heidegger*: gizakia *Da-sein* bezala ulertzen du, hau da: orainaldian existitzen hasten da amets batetik esnatu izan balitz bezala, mundura jausita dagoelako (*derelikzioa*). Aldi berean, iraganaren menpe dago. Azkenik, bere bizitza etorkizunera proiektatu dezake bi modutan:
 - Bizitza ez-autentikoa: existentzia anonimoa, heriotza saihestu nahian. Gizakia gauza materialek xurgatua eta zorabiatua bizi da.
 - Posibilitatez betetako bizitza autentikoa: gizakia *heriotzarako izakia* dela ohartzen denean, gauzekiko eta besteekiko harremanak loratu egiten dira, heriotzaren («gure izatearen zerumuga gorena») saihetsezintasunaren argitan. Beraz, heriotza ez da «gertaera» bat, baizik eta «existentzialki ulertu beharreko fenomeno». Hori onartzeak bizitza autentikoaren berezko larritasuna dakar.

Ezaugarri komunak erakutsi arren, korrante horren barruan desberdintasun sakonak daude:

- *Erlijosoa*: errealitateari zentzua aurkitzen diote erlijiotasunean. Miguel Unamuno, Karl Jaspers, Gabriel Marcel, Emmanuel Mounier...
- *Ateoa*: heriotzarekiko antsietateari aurre egiten dio, Jainkoak salbatzeko itxaropenera jo gabe. Beauvoir talde honetan kokatzen da, Jean-Paul Sartre eta Albert Camusekin batera. Hannah Arendt, bere aldetik, Heideggerren ideia-tik aldentzen da: existitzea ez da «heriotzarantz korrika egitea», askatasunean *vita activa* izatea baizik.

Azkenik, existentzialismoa, Bigarren Mundu Gerratik aurrera, alor hauetara hedatu zen: literaturara (Marguerite Duras, Franz Kafka), artera (Germaine Richer, Alberto Giacometti, Edvard Munch), zinemara (Ingmar Bergman, Sarah Watt, Doris Dörrie), antzerkira (Jean-Paul Sartre, Samuel Beckett) eta modara (Hakan Akkaya).

3. Zer da emakume izatea? 'Emakume' kategoriaren problematizazioa

1949an, feminismoaren oinarri bihurtu zen *Bigarren sexua* liburua idatzi zuen Simone de Beauvoirrek. Bere helburua emakumeak bere burua definitzeko gaitasuna berreskuratzea da: Beauvoirren ustez, gizakiaren funtsa askatasuna da, hau da, proiektu ireki gisa zer izan nahi den zehazteko gaitasuna. Baina emakumeek izan behar dutena gizonek erabakitzen dute; horregatik, emakumeek, nahiz eta eskubide politikoak izan, mende jarraitzen dute.

Filosofia existentzialaren arabera, ez dago existentziaren aurreko esentziarik. Ez dago subjektu oro definitzen duen giza esentzia edo natura finkorik, ezta horien etorkizuna determinatu dezakeen alde aurretiko destino aldaezinik ere. Hori existentzian edo eginean mamitzen da, etengabeko bilakaeran. Emakumeari, baina, alde aurretik ezartzen zaio bere destinoa. Hori kontuan izanik, emakumeen destinoa biologia, sexualitate edo ekonomiaren arabera definitzeko saiakerak baztertzeko dituzten lehenik. Beauvoirren ustez, datu horiek aintzat hartu

behar dira; alabaina, ez dira nahikoa emakumea definitzeko, datuei guk geuk ematen baitiegu esanahia eta zentzua. Beraz, kontua da datuei guk geuk emandako esanahia argitzea. Emakumea (eta gizona) nola egiten diren argitzea, alegia.

Aldez aurretiko esentziarik gabe, «emakume ez da jaiotzen: egin egiten da». Nola egiten da, ordea? Bere azalpenaren arabera, nagusiaren eta esklaboaren arteko dialektikaren arabera. Gizona funtsezkotzat, egia-iturritzat, ezagutzat eta arrazoimentzat hartu izan da, balio gorenen ikurra den subjektu oso, absolutu eta esentziala bailitzan. Harreman horretan, ordea, emakumea 'bestea' bihurtu da, objektu osagarri, erlatibo eta inesentziala. Gizona neutroa eta positiboa izango da; emakumea, berriz, negatiboa, gizona ez dena. Horrela, nagusitasunezko harremana sortzen da, non emakumeari erabakitze askatasuna mugatzen zaion, bere kabuz definitzeko eta ekiteko aukera ukatuz.

Marko horretan, Beauvoirrek hauxe azaltzen du: emakume bazara, konturatu gabe, kulturak moldatu egin zaitu txikitatik, gizon batzuek diseinatutako 'emakume eredu baten' kopia perfektua izan zaitezten. Bigarren liburukian Beauvoirrek hainbat adibide lantzen ditu, desberdintasunak eta diskriminazioak kulturalki eta politikoki nola eraikitzen diren erakusteko. Neskatoa, haurtzarotik, gizon bati men egiteko eta errealizatzeko modu bakarra emaztea eta ama izatea dela pentsatzeko hezten da, bere patua aldez aurretik inposatuz. Hori gutxi ez, bere burua ahaztera, errepikapenera eta pasibotasunera kondenatzen du ezkontzak, senarraren zerbitzari gisa etxeko zereginak egitera behartuz. Botere-harremanek eta lanaren banaketak (zaintza-lanak) paradoxa bat dakarte: emakumeari espazio publikorako sarbidea ukatzen zaio, eta, aldi berean, gizakiak heztearen ardura ematen zaio.

Norbanakotasun eta autonomia hori eremu orotan murrizten zaio. Zentzu horretan, amatasunaren gaian ere sakontzen du, morrontzat hartuz. Amatasun beharra eta ama-maitasuna kritikatzeko, emakumea esparru pribatuan mantentzeko asmatutako eraikuntza sozial gisa. Horregatik, zerbitzu

publikoen, abortuaren eta kontrazepzioaren aldeko alegatua egiten du, emakumeak amatasuna askatasunez bere gain hartu ahal izateko esparru argi bat ezartzeko.

Azken batean, Beauvoirren helburua sexuen arteko berdintasuna aldarrikatzea eta harreman hierarkikoa desagitea da, emakumeak ere norbanako autonomo eta burujabeak izan daitezen. Horretarako, premiazkoa da askapen-prozesu kolektibo bat egitea, emakumeak beren kabuz erabaki dezan zer izatera iritsi nahi duen. Bide horretan, emakumearen askapen sexual eta sentimentalaz gain, askapen ekonomikoaren alde ere egiten du, emakumeak eremu orotan autonomia garatzeko gaitasun formal eta materiala izan dezan.

4. Simone de Beauvoirren 'bestearen' filosofia

Nagusiaren eta esklaboaren dialektika hegeliarraren irakurketa feminista: emakumea 'bestea' bezala gizarte patriarkalean

4.1. Gizonen eta emakumeen arteko simetriarik eza

Gizon-emakumeen arteko ezberdintasuna gizarte ezagun guztietan dago errotuta. Desberdintasun hori honakoan agertzen da garbiro: emakumearentzat lehentasuna du emakume gisa azaltzeak, beste edozein ezaugarriren aurrean. Ez da gauza bera gertatzen gizon ezaugarriarekin. Gizon perspektiba gizaki guztien perspektiba orokor gisa hartu izan da, objektiboa da, ez du justifikaziorik behar.

Kontsiderazio ezberdin hori dela eta, Beauvoirrek dio gizonak eta emakumeak simetrikoki definitu ezin diren bi giza kategoria direla. Gizonak emakumea alteritate gisa ulertu du, 'bestea' da, bere burua hartzen baitu elementu positibotzat eta baita neutrotzat ere.

Ondorioz, gizaki bati kategoria horietako zein esleitzen zaion, halako harremana izango du besteekin. Horrela, emakume kategoria jasotzen duten gizabanakoak mendekotasun eta gutxiagotasun egoeran egongo dira beren burua gizatiarekin identifikatzen duten horiekiko, gizonetikiko, alegia.

4.2. Nagusiaren eta esklaboaren dialektikaren irakurketa feminista

Beauvoir Hegelen filosofiaren kontzientziaren eraketaz baliatzen da. Subjektu orok bere buruaren kontzientzia hartzen du beste kontzientzia posibleak ukatuz: «Subjektuari, bere burua berretsi nahian hasten denean, ezinbestekoa zaio bera mugatzen eta ukatzen duen Bestea». Eragiketa hori bi norabidekoa da: bestea subjektu bilakatzen da bere ikuspegia hartzen denean erreferentziatzat.

Hauxe Beauvoirrek identifikatzen duen arazoa: ustez bi kontzientzien artekoa den gizon-emakume harremanean, norabide bikoiztasuna desagertu egiten da, emakumeak ez baitu iraulketa hori egiten, eta, hortaz, ez du bere burua subjektu gisa baieztatzen. Ondorioz, gizon-emakumeek elkarren beharra duten osotasun baten baitan, emakumea mendeko kontzientzia gisa, hau da, esklabo gisa agertzen da.

Gizon eta emakumeen arteko harremanean, hiru dira izaera dialektikoaren haustura suposatzen duten uneak:

1. Arriskua/Askatasuna: gizonek beren bizitza arriskuan jartzen dute ekintza arriskutsuetan. Ez dira bizia galtzearen beldur.
2. Onarpena/Bestelakotasuna: emakumeek, zeinek ezin baitute ekintza horietan parte hartu, haien balioa aitortzen dute. Gizonek prestigioa lortzen dute besteen aurrean, batez ere emakumeen aurrean.
3. Azpiratzea/Babesa: gizonek emakumeak menderatzen dituzte daukaten izen ona erabiliz, eta babesa ematen diete horri eusteko.

Emakumeek ez zuten ekintza arriskutsuetan (ehiza eta gerra) parte hartzen, horietan bizia arriskuan jartzen zelako. «Ugaltzearen morrontza» emakumearen garapen existentzialerako oztopo handia izaten zen, garai hartan ezin baitzuten amatasuna kontrolatu, ezta horren inguruko erabakirik hartu ere. Horrek guztiak emakumearen garapen askea oztopatzen zuen. Gizonek ekintza arriskutsu horiei esker izen ona eta gizartearen onarpena lortzen zuten, eta horrek emakumeak

azpiratzen dituen sistema bat sortzea eta indartzea ahalbidetzen zuen. Sistema hori erakundeetan antolatu eta idatzizko kodeen bidez justifikatzen denean, patriarkatua deitzen zaio.

4.3. Morrontza-harremana ezeztatzeko zailtasunak

Beauvoirren arabera, gizarte garatuenetan emakumearen emantzipazioaren aldeko aldaketak izan badira ere, «morrontza» egoera ez da ezeztatu.

Historian zehar emakumeek gizonekiko izan duten morrontza-harreman orokorra gainditzeko, ezinbestekoa da emakumeek beren emantzipazio osorako beharrezko dituzten aukerak izatea. Beren bizi-proiekturako subjektu gisa baieztatu behar dute beren burua, eta horretarako nahitaezkoa da gizonekiko harremanak aldatzea. Emakumeak bere burua subjektutzat baieztatzen duenean ahal izango dute gizon eta emakumeek elkar aitortu, eta horrek ahalbidetuko ditu horien arteko berdintasunezko harremanak.

Emakumearen emantzipazioa emakumeak askatasun osoz amatasunaren gainean erabakitzen duenean gertatuko da, zainketa lan guztiak bere gain hartu behar ez dituenean eta, autonomia ekonomikoari dagokionez, gizonak dituen baldintza berak dituenean. Eta horretarako funtsezkoa da berdintasunezko hezkuntza.

5. Simone de Beauvoir: moral 'anbiguo' baten alde

Pour une morale de l'ambiguïté (1947) saiakera Beauvoirrek oso-osorik gai etikoei buruz idatzitakoa da. *Le deuxième sexe* argitaratu baino bi urte lehenago idatzi zuen. Saiakera horretan, Beauvoirrek agerian uzten du giza existentzia dimentsio moralean hartzen dela egiazki giza existentziatzat.

Bigarren Mundu Gerrako gertakari tragikoak ikusita (gerrora, etsipen hori *Les mandarins* literatur lanean islatuko da), bi gai nagusitan oinarritzen da. Bi horien gainean dago eraikia gizakiaren historia:

1. Giza existentziaren helburuak

Beauvoirrek erakutsi nahi du askatasuna dela gizakien ekin-tzak justifikatzeko gai den helburu bakarra eta giza existentzia-ren balio partikular ororen funtsa. Hauxe da galdera: zergatik aske bizi? Zertarako hasi zerbait, gero gelditu egin behar bada?

Gizakiak, existitzeko, bere buruari helburuak jartzea beste modurik ez du. Baina, lortu ondoren, helburu horiek iraganari dagozkio, eta berehala bihurtuko dira abiapuntu berri. Pertsonak lan egiten du, borroka egiten du, konkistatu egiten du, desio du, maite du, baina beti dago geroko baten zain. Horrexegatik, helburuak gainditu beharrekotzat baino ezin dira ulertu. Horra hor gure askatasunaren anbiguotasuna.

Mugimendu horretatik abiatuta, munduak zentzua hartzen du, eta justifikatuta geratzen da, proiektuak berak ematen baitie balioa bestela egitate soilak izango lirakekenei. Subjektuaren existentzia bera ere horrelaxe justifikatzen da. Haren balioa, izatez, ez dator kanpotik, baizik eta bere ahaleginetik; izan ere, gizaki bakoitzak, jardunez, munduan bete behar duen lekua zein izango den erabakitzen du, eta ezin du baztertu, bestalde, leku bat betetzea. Beauvoirrentzat, ekintzen bidez hautatzen dena besterik ez da gizakia. Hautatzeari uko egiten diona suntsitu egiten da. Horregatik da funtsezkoa askatasuna.

2. Subjektuen arteko harremanak

Gizaki guztiok gaude bata besteari lotuta, funtsezko moduan eta elkarren mende. Bizi proiektu oro, batez ere, besteekin egindako proiektu bat da. Horrenbestez, funtsezko galdera da ea norbanakoaren askatasunak besteen askatasunaren aurka egiten duen. *Pour une morale de l'ambiguïté* lanean bi printzipio aurkitzen ditugu, agindu moral gisa uler daitezkeenak:

- *Norberak aske izan nahi izatea.*
- *Besteak aske izatea nahi izatea.*

Gai etikoak, beraz, ez dira zorionaren ikuspegitik planteatu behar, askatasunaren ikuspegitik baizik. Bestela esanda, gizakia gai da bere existentzia justifikatzeko ekintzen

konpromisoari esker. Baina, hain zuzen ere, horregatik behar du beste batzuk ere existitzea, bere ekintzak giza ekintza esanguratsu gisa aitortuz.

Era horretan, etikak ez du errezetarik ematen, metodoak baino ez ditu proposatzen. Beauvoirren pentsamenduan ez dago lekurik balio unibertsalarentzat. Askatasunak ezartzen dituenek balioak, badirudi eman daitezkeen argibide bakarra hauxe dela: helburuen eta bitartekoen arteko koherentzia.

Oraingo ekintzek definitzen dute zer helburutara dauden bideratuta, eta, beraz, ezin dute kontraesanekin egon helburuarekin. Horrela, bada, ikus dezakegu Beauvoirrek proposaturiko moralaren metodoa helburuen eta bitartekoen arteko koherentziarena dela: helburuak bitartekoak justifikatzen ditu. Horregatik, beharrezkoa da kasuz kasu ebaluatzea ea koherentziarik ba ote dagoen helburuen eta esanahien artean; hau da, gauzatutako egitateen eta saiatutako egitateen balioen artean, ekintzari ematen zaion esanahiaren eta haren edukiaren artean.

Pentsa genezake, bere diskurtsoarekin, gizabanakoak konpromisoa eta erantzukizuna saihets ditzakeela. Halaber, gutako bakoitzaren konpromisoa eta erantzukizuna bermatuko bada, ezinbestekoa da besteen askatasuna bermatzea.

6. Zahartzaroa Simone de Beauvoirren filosofian

Zer da zahartzaroa? Zer da zaharra izatea? Galdera kontzeptual eta existentzial horien inguruan ikerketa sakona argitaratu zuen Simone de Beauvoirrek 1970ean, 72 urte zituela. Bere ustez, zahartzaroari buruz hitz egitea baztertu egin nahi izan du gizarte kapitalistak, eta tabu hori hautsi nahi izan zuen. Kontsumoaren jendartearen, zahartzaroak arbuigarria dirudi: zaharrak ez dira errentagarriak, produkzio katetik kanpo daude eta geriatrikoetan bakartu eta zirkulaziotik kanpo uzten dira, aparkatuta.

Landa eremuan ez bezala, oso zailak egiten dira zaintza lanak hiri industrialetan, familien tamaina txikitu egin delako eta indibidualismoa delako nagusi. Horietan, zahartzaroa

pobreziarekin eta bakardadearekin lotu zaigu erabat... eta lotura horrek irakurketa marxista egitera eraman zuen Beauvoir. Zentzu horretan, gure pentsalariak eztabaida politiko asko aurreikusi zituela esan genezake: pentsioen eta jubila-zioaren ingurukoak, besteak beste.

Beauvoirren iritiz, gizarte baten benetako printzipio etiko eta politikoak zaharrei emandako tratuaren arabekoak dira. Zelan jokutzen dugu horiekin? Oso bestelako tratua eman izan zaie kultura desberdinetan eta historian zehar; Beauvoirrek ikerketa antropologiko sakona egin zuen jarrerera horien inguruan. Badira zaharrak ohoratu eta bizitza eroso bermatzen dieten kulturak; baita abandonatu, hiltzen utzi edo heriotza ematen dietenak ere. Adibidez, eskimalen artean oso preziatua da edadetuen jakituria sendalari gisa. Japoniako ainuek, berriz, mendi batera eraman eta bertan uzten zituzten heriotzaren esperoan. Kultura bakoitzak erabakitzen du, beraz, zaharrekiko jarrera. Gure gizartean, zorritzarrez, bizitzaren azken 10-20 urteetan erabat baztertzen dira zaharrak, 'gorpu ibiltariak' izatera kondenatuak.

Baina ez dezagun ahaztu: egunen batean gu izango gara orain gure aurrean daukagun zahar hori, momentu honetan arrotza bazaigu ere. Zaharra beti omen da 'beste', norbera ez da erraz identifikatzen hitz edo ispiluko irudi horrekin; Beauvoirrek horiekiko elkertasuna eta duintasuna bultzatu nahi zuen, zahartzaroa humanizatu.

Filosofiaren historiak zahartzaroaren gezurrezko estereotipo bat eraiki izan du: gizon jakintsua, bizar zuriduna, sosegua isla. Sexualitatearen eta pasioaren ustezko beheakadak lasaitasuna ekarriko luke adinarekin. Platonek berak gobernariaren adinak 50 urtetik gorakoa izan behar zuela uste zuen. Adinean aurrera egin ahala, arimak gorputza kontrolatzeko eta garaitzeko aukera gehiago omen dauzka, gizakia kartzela horretatik askatzen hasiko litzateke. Zahartzaroaren ikuspegi ideal horri benetako zahartzaro existentziala kontrajarri zion Beauvoirrek. Zahartzaroarekin batera ez dira pasioak amaitzen, eta pertsonon sexualitatea ez da

genitalitatera murriztu behar (askoz harago dago, Freudek erakutsi bezala). Baina jakituria baino ohikoagoak dira adinak dakartzan kezka eta bizi-larritasuna. Baretasunaren estereotipoaz haraindi, jubilatzeak autoestimua ahultzea eta gutxiagotasun-konplexua dakartza. Izan ere, gure sistemak soldataren eta lanbidearen arabeko identitatea baino ez du bultzatzen. Nor gara, hortaz, jubilatzen garenean? Hutsune tragikoa zabaltzen du jubilatzeak; eta horrek erakusten du ordura arte bizitzaren zentzugabekeria estalita baino ez zegoela. Horregatik, bizitzaren zentzua bera dago jokoan zahartzaroaren auzian. Bizitzarekiko gogo bizitza osoan zehar landu beharreko kontua da. Horretarako, ezinbestekoa dugu besteekiko konpromisoa, adiskidetasuna eta maitasuna lantzea. Geure buruaren ardura soiletik harago, besteen bizitzarekin ere konpromisoan dagoen giza bizitza behar dugu: elkarbizitza zaintzen duen giza bizitza. Kontu politikoa, beraz, ez da bakarrik pentsioak edo zahar etxe duinak izatea, Beauvoirren ustez, baizik eta bizitzaren zentzu berri bat eraikitzea.

Arreta berezia jarri zion emakumearen egoerari. Edertasunaren presioa bereziki pairatzen duten heinean, zahartzaroa bereziki gogorra suerta dakieke emakumeei. Gizonezkoen edertasunaren estereotipoan ez dago hain gaizki ikusia ile zuria edo zimurrak... Emakumezkoek edertasunaren kaiola itxi horretatik askatzeko premia daukate. Zentzu horretan, interesgarria da zahartzaroaren esperientzia konkretuen inguruan egindako lana, biografia jakin batzuk iturri gisa hartuta: Michelangelo, Verdi, Victor Hugo, Einstein, Churchill, Casanova, besteak beste. Zer dela eta ez dugu topatuko emakume zahar edo gizon behartsuen testigantza idatzirik? Kultura, batez ere, gizon pribilegiatuen esku egon delako. Emakumeen zein zaharren egoera ondo hausnartu eta salatu ondoren, bestelako gizartea eraikitzea espero du Beauvoirrek.

7. Ideia feministen garapena Ilustraziotik XXI. mendera. Simone de Beauvoirren lanaren ekarpen nagusiak

Feminismoa emakumezkoen diskriminazio historikoa abiapuntutzat hartuz pertsonen arteko eskubide berdintasuna aldarrikatu duen pentsamendu korrontea da. Hala ere, korrontea ez da homogenea, eta historian zehar eboluzio nabarmena izan du. Honela azal genezake:

Aitzindari ilustratu nagusiak. XVIII. mende amaieran, Olympe de Gouges frantsesak (*Emakumearen eta Emakumezko Hiritarraren Eskubideen Adierazpena*) eta Mary Wollstonecraft ingelesak (*Emakumearen eskubideen bindikazioa*) salatu zuten pentsalari ilustratuen 'berdintasun politikoaren' aldarriak gizon zuri, burges eta heterosexualak bakarrik hartzen zituela.

'Neurritasunaren mugimendua' (*Boston*). 1820tik aurrera AEBetan alkoholaren aurkako mugimendua sortu zuten hainbat emakume taldek. Oinarri kristaua bazuen ere, lehen aldiz bizitza publikoan aktiboki parte hartzeko aukera eman zion mugimenduak emakume askori.

Mugimendu sufragistak: eskubide politikoak. 1850eko hamarkadatik aurrera eta Lehen Mundu Gerra bitartean, sufragistek balio demokratiko eta eskubide liberalen unibertsalizazioa aldarrikatu zuten bozka eskubidetik hasita. Mugimendu sufragista interklasista eta abolizioaren aldekoa izan zen; izen esanguratsuen artean ditugu: Sarah eta Angelina Grimké (esklabo familia bateko ahizpa abolizionista eta feministak), Lucretia Mott (emakume abolizionisten lehen elkartearen sortzailea) eta Elizabeth Cady Stanton (Seneca Fallseko Adierazpenaren egilea).

Emakumearen eraikuntza soziala. Bigarren Mundu Gerraren osteko hondamendi demografikoa orekatzeko, amatasunaren indartze berria gertatu zen, estatuek berregituratze nazionalaren zutabetzat hartu zutena.

Baina, 1949an, *Bigarren sexua* liburua idatzi zuen Simone de Beauvoirrek. Obra horrek berebiziko garrantzia izan zuen

feminismoa ohartu zedin emakumeen zapalkuntza eskubide zibiletatik, politikoetatik edota sozialetatik harago ere kokatzen zela. Emakumearen iruditeria kulturalari, sinbolikoari eta identitate sozialen eraikuntza prozesuari ere kasu egin behar zitzaien: «*emakume egin egiten da*». Ez da naturala, kulturala baizik, gizonen mendeko eta ekimen propiorik gabeko emakumeak egin dituen. Neskatoa, haurtzarotik, gizon bati men egiteko eta errealizatzeko modu bakarra ematea eta ama izatea dela pentsatzeko hezten da.

Beharrezkoa da emakumeak bere burua definitzeko gaitasuna berreskuratzea, aurretiko zehaztapenik gabe: Beauvoirren ustez, gizakiaren funtsa askatasuna da, hau da, zer izan nahi den zehazteko gaitasuna. Baina emakumeak izan behar duena gizonak erabakitzen du; horregatik, emakumeak, nahiz eta eskubide politikoak izan, gizonaren mendean jarraitzen du.

Bide beretik, 1950eko hamarkadan, Betty Friedanek «emakumeen izenik gabeko arazoaren» inguruan hausnartu zuen. Bere ustez, beti besteen mesedetan egoteak, beti «etxeokandrea» papera bete behar izateak, emakumeak beren buruarekin konforme ez egotea eragiten zuen. Pertsona gaixo eta frustratuak bilakatzen zituen.

Feminismo erradikala. Heteropatriarkatua. Pribatua politikoa da. 1960ko hamarkadan, Kate Millette (*Sexual Politics*, 1968) eta Shulamith Firestone (*The Dialectic of Sex. The Case for Feminist Revolution*, 1970) pentsalariek gure gizartea heteropatriarkaltzat jo zuten, hau da, gizonen interesak sostengatzen dituen sistematzat; hortaz, gizonen pribilegioak defendatzeko egitura bezala. Gizarte honetan, emakumea arlo publikoan menderatzen da (legeak, eskubideak), baina baita pribatuan ere (bikote eta sexu harremanak...).

Garai hartan, orobat, gorputza eztabaidaren erdigune bihurtu zen, «*nire gorputza nirea da*» lelopean; ondorioz, erabakitzeko eskubidearen eta gorputzaren jabetzaren aldeko borroka abiatu zuten. Gorputzaren jabe izateak ala ez izateak niaren eraikuntzan zuzenean eragiten duela adierazi zuten.

1980-1990eko hamarkadetan, Judith Butlerrek bide horretatik jarraituko du, erakundeen androzentrismoa eta sexu eta genero kategorien azpian interes politikoak daudela salatuz. Azken finean, familia tradizionala botere tresna bat da, eta hortik kanpora dauden jokabide ez-normatiboak patologizatu egin dira.

Interseksionalismoa. Terminoa Kimberlé Crenshaw abokatuarena bada ere (1989), Angela Davis eta beste pentsalari batzuk 1970eko eta 1980ko hamarkadetan emakumearen aniztasunaren inguruan aritu ziren lanean, arrazak, klaseak eta abarrek sor ditzaketan menderatze eta jazarpenak aztertuz (xenofobia, arrazismoa, transfobia, homofobia eta aporofobia).

Kontzeptuak

- *Destinoa.* Gizonen eta emakumeen arteko lehia saihestezina al da? Arren eta emeen etsaigoa patu fisiologiko baten ondorioa ote da? Ez dago, inolaz ere, horrelako destinorik, Beauvoirren ustez. Gizadia, gainera, espezie bat baino zerbait gehiago da: bilakaera historikoa gara. Proiektuak bideratzeko eta erabakiak hartzeko askatasuna destinoaren eta biologiaren gainetik jartzen ditu pentsalariak. Horregatik, sexuen arteko bestelako harreman afektiboak pentsa genitzake etorkizun batean. Aurreko mendeek ezin asmatuzko adiskidetzak eta konplizitateak.
- *Emakumea.* Ezin da biologikoki definitu zer den emakume izatea; izan ere, politikoki eraikitako errealitatea da: bat ez da emakume jaiotzen, egin egiten da. Gizarte patriarkalean gizona izan da gizakia definitzeko erreferentzia (bera da subjektua), eta emakumea gizonarekiko erreferentzian definitu da; horregatik da 'bestea', objektua. Kulturak ezarri duen femeninoaren determinismotik at (pasibitatea eta gainontzeko mitoak) eraikiko dute emakumeek euren burua era autonomo batean, zapalkuntzaz aske.
- *Gizona.* Erregimen paternalistaren edo Patriarkatuaren funtsezko eragilea da, subiranoa, subjektua dena, Absolutua.

Gizonaren nagusitasunaren ondorioz, emakumearen zapalkuntza ezaugarri duen gizarte antolaketa hau sortzen da, erakundeetan antolatua eta kode idatzien zein mitoen bidez justifikatua. Gizona subjektu soil gisa baieztatzen denean, boterea eta autoritatea bere gain hartzen ditu, emakumea *bestearen* lekuan utziz. Horrela, gizonak eta emakumeak ez dira simetrikoki defini daitezkeen bi giza kategoria. Ez dira aurkako muturrak, ez dutelako elkarrekiko errekonozimendu-harremanik ezartzen.

- *Existentzia/izatea*. Gizakiaren zehaztugabetasunak ahalbidentzen duen errealizazioa da, etorkizunerako proiektzio etengabea. Existentzia nork bere helburuak lortzeko proposatzen dituen proiektuen bidez gauzatzen da. Benetakoa jarrera morala lortzen da gizakiak onartzen duenean bere existentzia amaitu gabe, egiteke dagoela eta esentziarik gabekoa dela. Gizakiaren existentzia animalien bizitzatik bereizten da, animaliak ekintza errepikakorren bidez bizi diren heinean. Gizakiaren existentzia, aldiz, jarduera da, balioak sortzea. Existentea ez *da* (gauzak bezala), *egiten duena* besterik ez da (askatasunez burututako ekintza).
- *Norbanakoa/bestetetasuna*. Alteritatea (*alter*, ‘bestea’) latinetik datorren kontzeptua da. Identitatearen aurkakoa denez, ‘bestea’ ‘norberaren’ aurka dago. Beraz, ‘besteak’ norbera ez dena izendatzen du. Maila desberdineko izakiak badira, beheragoko mailakoari esleitu ohi zaio. Beauvoirren arabera, horren azpitik izendatzen da emakumea gizarte patriarkal/maskulinoetan: ‘emakumea’ ez da alderantzizkagarria edo simetrikoa ‘gizonaren’ kategoriarekin. Gizona absolutu eta funtsezkotzat ulertu da, eta emakumea, berriz, funtsik gabekotzat. Horregatik, emakumea *alteritate hustzat* hartu ohi da beti. Beauvoirrek alteritatearekiko harremana bereizketa, gatazka, erakarpen, interdependentzia eta menderatze lotura gisa ezaugarritzen du.
- *Dialektika*. Aurkako elementuen arteko erlazio dinamiko mota da: tesia (abiapuntu gisa balio duen baieztapena),

antitesia (tesiaren ukapena) eta sintesia (aurreko konfrontaziotik sortutako arazoaren ulermen berria). *Zer da emakume izatea?* tesi/arazoari aplikatzen badiogu, Beauvoirrek filosofia hegeliarraren *nagusiaren eta esklaboaren dialektika* ospetsua berrinterpretatzen du: dialektikaren lehen unean, gizonak seguruak ez diren ekintzetan (ehiza, gerra) arriskatzen dute bizitza. Bigarren une batean, ekintza horietan parte hartzen ez duten emakumeek gizonen balioa aitortzen dute. Aldiz, emakumeen bizitza emateko ahalmenak ez die prestigiorik sortzen gizonen aurrean. Dialektikaren hirugarren unean, gizonak emakumeak menderatzen dituzte gozatzen duten prestigioa aprobetxatuz, emakumeen gaineko zapalkuntza-sistema finkatuz.

- *Natura/kultura*. Bi izakera designatzen dituzte: a) gauzena eta animaliena; b) gizaki izateagatik kultura sortzen dugunona: nagusiki kultura gara, ez natura. Beauvoirrek baztertu egiten du naturan oinarritutako gizonen eta emakumeen arteko ezberdintasunari buruzko azalpena. Emakume jaiotzetik eratoritzen diren ezaugarri femeni-noak gure gizarte patriarkaletan emakumeei ezartzen zaizkien hezkuntza eta ohiturei egotzen dizkie.
- *Subjektua/objektua*. Gizon eta emakumeen arteko erlazioa azaltzeko, Hegelen nagusi/esklabo dialektikari jarraitzen dio Beauvoirrek. Gizona subjektu bezala eraiki da, eta emakumea objektu izatera kondentatua izan da. Subjektu izateak autonomia, boterea eta transzendentziarako irekiera ekartzen du. Objektu bezala definitzeak, zapalkuntza, alteritate eta immanentziatik ateratzeko ezintasuna.
- *Heziketa*. Emakumeen zapalkuntzarekin amaitzeko, heziketa ezinbesteko tresna da. Beauvoirrek ozen salatzen du sexuaren araberako bereizketak bultzatzen dituen hezkuntza. Bere garai historikoan, konkretuki, pasibotasuna, mantsotasuna edo mendekotasuna dira emakumeen heziketan goraipatutako jarrera eta balio nagusiak; oro har, erabakiak hartzeko autonomia falta eta errebeldia

eza azpimarratzen dira. Legeak ere aldatu behar dira, eta lanaren banaketa zein baldintza ekonomikoak berdindu, baina horrekin bakarrik ez da nahikoa izango (horren adibide dugu Sobietar Batasuna). Benetako aldaketa heziketaren bidez etorriko da, eta mistoa izatea berehalako beharra da, Beauvoirren ustez. Hasierako pausoa, behintzat. Horrez gain, heziketa sexualaren garrantzia ere azpimarratzen du.

- *Feminitatea/betiereko femeninoa*. Emakumeari emakume izateagatik legokiokkeen ustezko esentzia da. Emakumeen portaera guztiak esentzia bereizgarri horren jabetzaren ondorio izango lirateke. *Betiereko femenino* edo *feminitate* hori ideia platoniko moduko bat da, zeinetan emakumeek parte hartuko luketen: *emakumea*, *emakumearena*, hain zuzen. Historian zehar, emakumea gizonaren mendean geratu da, alteritatea eta objektu gisa, inoiz ez subjektua. Beauvoirrek uko egiten dio halako kategoriari, gizakiok esentzia izatea onartzen ez duelako: existentzia hutsa gara, eta esentzialisten arabera emakume jaiotzetik eratortzen diren ezaugarri femeninoak gure gizarteetan emakumei ezartzen zaizkien hezkuntza eta ohiturei egozten dizkie.
- *Transzendentzia/immanentzia*. Dikotomia hori erabiltzen du Beauvoirrek: transzendentzia zentzu positiboan eta immanentzia, aldiz, zentzu negatiboan definitzen ditu. Transzendentzia askatasunaren erabilerarekin lotzen da, izan nahi dudana aukeratuz eta nire izatea mugarik gabeko etorkizun ireki baterantz gaindituz. Gure kulturaren, gizonezkoaren bizimoduarekin bat egiten du transzendentziak. Immanentzia, berriz, norberaren askatasuna ez onartzearekin eta erabaki autonomoak ez hartzearekin parekatzen da. Emakumeen espetxea dugu immanentzia, barrurantz bizitzea baino ez. Gizona, berriz, kanporantz bizi da, transzendentzia bilatuz. Bata subjektu irekia da (transzendentea), eta bestea objektu itxia (immanentea). Ezabatu beharreko dikotomia dugu, Beauvoirren ustez.

Bigarren sexua: 'Ondorioa' **Testuari sarrera**

Simone de Beauvoir xx. eta XXI. mendeko feminismoaren historian ezinbesteko figuratzat jo izan da. *Bigarren sexua* 1947 eta 1949 artean idatzi zuen, 1970eko hamarkadako bigarren olatu feministaren atarian, eta Mendebaldeko pentsamenduen eta feminismoen giltzarritzat hartzen da. 22.000 ale baino gehiago saldu zituen lehen astean, eta polemika handia piztu zuen: Vatikanok debekatutako liburuen zerrendan sartu zuen, pentsalari kontserbadoreek gutxietsi zuten, eta Albert Camus bezalako lagun batzuk haserretu ere egin ziren. Hala ere, pertsona askoren eskertzak iritsi zitzaizkion urteetan zehar.

Irene Arrarats Lizeaga obra euskarara ekarri duen itzul-tzailearen esanetan: «Jende askorentzat begiak zabaltze moduko bat izan zen: hain zoritxarreko sentiarazten zituen hori beraiei bakarrik gertatzen ez zitzaiela konturatu zirelako, egitura eta arrazoi sakonak zeudelako hor atzean». *Bigarren sexua*-k gaur egunera arteko eragina izan du, eta nabaria da, esaterako, Betty Friedan, Kate Millet, Mari Luz Esteban, Judith Butler, Jule Goikoetxea, Monique Wittig eta Donna J. Haraway autoreengan.

Lehen olatu feminista XIX. eta XX. mende artean zehar hedatu zen, eta feminismoa lehen aldiz agertu zen identitate teoriko autonomoa eta indar antolatzailea zuen nazioarteko mugimendu sozial gisa. Mugimenduaren helburua emakumeen eskubide politikoaren onarpena izan zen, boto eskubidea eskuratzea; horregatik, olatu horri sufragismoa ere deitzen zaio. Protagonistak emakume burges eta zuriak izan ziren; horregatik, emakume beltzen edo langileen aurkakotasunarekin egin zuten topo. Lehen Mundu Gerraren inguruan, Mendebaldeko herrialde gehienek boto eskubidea lortuta, borroka lasaitu zen, Simone de Beauvoirrek 1949an *Bigarren sexua* plazaratu zuen arte. Esan beharra dago filosofia existentzialistaren motibaziotik, eta ez kontzientzia feminista

batetik, idatzitako obra dela. Emakumezkoen subordinazioari buruzko teoria eraiki zuen, emakumea zer zen azaldu nahian. Harena errealitatea ulertzeko teoria iraultzailea izan zen, ordura arte naturalizat jotzen ziren ezkontza edo amatasuna bezalako instituzioak zalantzan jarri zituelako, salatuz emakumeak mugatzeko kulturaren mekanismo zapaltzaileak zirela. Hala, 1970eko hamarkadan jarri zen abian bigarren olatu feminista.

Bigarren sexua bi liburukiz osatutako 25 kapitulutan bantzen da. Lehenengo liburukian, zapalkuntza azaltzeko, emakume kontzeptuaren eta emakumeen egoeraren bilakaera historikoa aurkezten du hainbat prismatik: materialismo historikoa, psikoanalisi eta existentzialismoa. Bigarren liburukian, emakumeen bizimoduari eta baldintzei buruz hausnartuko du (amatasuna, ezkontza, prostituzioa, lesbien egoera, haurtzaroa...), eta zapalkuntza hori justifikatzen duten mitoak azaldu (betiereko femeninoa...). Gainera, emakumeen zapalkuntza mantentzeko eraikitako bideak ere jasoko ditu (Platon, Kierkegaard edo Schopenhauer filosofoen justifikazioak barne). Amaitzeko, emakumeen patu horretatik atera ahal izateko borroka-bideak seinalatuko ditu.

Generoaren eraikuntza soziokulturalaren defentsa egiten du Beauvoirrek, eta esan daiteke bi baieztapen hauek daudela lanaren oinarrian: «gizona da bata, absolutua, eta emakumea bestea, erlatiboa» eta «emakume ez da jaiotzen: egin egiten da». Hortik abiatuta, egun presente jarraitzen duten auzietako askori heltzen die. 🍷

Oharrak

1. Testu honetan, Batxilergoko bigarren mailako Filosofiaren Historia ikasgaiaren eta Unibertsitatean Sartzeko Ebaluazioko (USE) hautaprotarako Beauvoirri buruz landu behar diren epigrafe edo gaien zerrenda eta garapena datoz. Ondoren, Beauvoirren kontzeptu gakoaren glosario bat eta ikasleek irakurri behar duten testuaren sarrera bat ere gehitu dira. Bigarren Hezkuntzako irakasle talde hau arduratu da tes-

Simone de Beauvoir ikasgai

tua osatzeaz: Celso Alvarez Martinez, Naiara Gago Povedano, Jokin Guilisagasti Mendivil, Iñigo Martinez Peña, Bakarne Mendiola Inza, Oihana Muxika Lazkano, Maddi Nazabal Etxebeste, Garazi Pascual Cuesta, Lupe Rocha, Marijo Telletxea Tolosa, Izaro Toledo Retegi eta Itsaslore Yarza Lopez.

2. Epigrafeen zerrendan, batzuk letra lodiz daude idatzita (2, 3 eta 7): Beauvoirren zein Hannah Arendten azterketan ager daitezkeen galderak dira, hain zuzen.